
Alison Brown (ed.) (1994): *Guicciardini. Dialogue on the Government of Florence*. Cambridge Texts in the History of Political Thought. Cambridge University Press, Cambridge. Johdanto xxxvi s., teksti, selitykset ja indeksi 216 s.

Renessanssin Firenzen poliittisen realismin traditio on voittopuolisesti tunnettu Niccolò Machiavellin (1469–1527) kirjoitusten kautta. Hänen moniselitteinen, terä-

vä, paradokseja viljelevä tyylinsä on jättänyt monet lukijapolvet epätietoisiksi hänen todellisista tarkoituksistaan tai saanut ihailemaan hänen uniikkia nerouttaan. Machiavellin omaperäinen suuruus on epäilemättä korostunut, jos häntä – tai hänen *Ruhtinastaan* – on luettu kontekstistaan irrotettuna. Mahdollisuus tutustua syvemmin ja laajemmin tähän maaperään, josta juontaa moderni poliittinen ja tasavaltalainen ajattelu, on oleellisesti helpottunut tämän päivän valtakieltä käyttäen, kun on saatu englannin kielelle Francesco Guicciardinin (1483–1540) keskeinen politiikkaa koskeva kirjoitus *Dialogue on the Government of Florence* (*Dialogo del reggimento di Firenze*). Dialogin oppineet, ilman shokeeraavia tehokeinoja esitetyt, huolellisesti perustellut argumentit tarjoavat verrattoman tavan lähestyä »machiavellismia». Aforistiset maksimit (*Ricordi*), jotka ovat pitkään kypsyttelyä, kentien syvintä Guicciardinia, ovat vanhastaan olleet saatavilla useilla kielillä. Guicciardinin maine kirjoittajana on kuitenkin ensisijaisesti perustunut hänen Italian ja Firenzen historiaa koskeviin teoksiinsa.

Guicciardinia lukiessa tuudittautuu helposti ajatuksen kirjoittajan avoimuudesta. Itse asiassa, kuten Alison Brown johdannossaan mainitsee, teoksen dialogiesitystä voidaan tulkita niin, että näin Guicciardini onnistuu kätkemään käsityksensä aikansa polttavasta poliittisesta ongelmasta: mikä on Firenzelle sopiva hallitsemisen tapa?

Erityisesti 1400-luvun puolivälin jälkeen Firenzessä oli aktualisoitunut kysymys valtiomuodosta ja sen pohjan laajuudesta, josta rekrytoitiin päätöksentekijät ja joka osallistui suoraan päätöksentekoon. Tuoreessa muistissa oli yhtä hyvin vallan keskittyminen Medicisuvun ruhtinaiden käsiin kuin laajapohjaisen tasavallankin aika. Guicciardinin kirjoittaessa dialogiaan vuosina 1521–1524 firenzelaisten keskuudessa oli alkuun elpymässä toivo tasavaltalaisen valtiomuodon kehittämistä Giulio de Medicin johdolla, mutta tilanteet ja odotukset muuttuivat nopeasti. Guicciardinin dialogin asetelma, jossa esitetään kohta vuoden 1494 vallankehkeyksen ja laajapohjaisen tasavallan perustamisen jälkeiseksi sijoitettu keskustelu Medicien johtosamaa ja laajapohjaista tasavaltaa kannattajien välillä, jättää suoraan ilmaisematta kirjoittajan omat mielipiteet. Runsaat kymmenen vuotta aiemmin Guicciardini oli laatinut tutkielman silloisen laajapohjaisen tasavallan kehittämisestä (*governo popolare*), mutta Medicien palattua vuonna 1512 luotsaamaan Firenzeä Guicciardini oli valmis muiden tavoin neuvomaan, miten Medicit voivat säilyttää valtansa syntyneessä tilanteessa. Myöhemmän 1520-luvun keskustelukontekstin valossa Guicciardini oli vakuuttavammin Medici-suvun johtosaman kuin laajapohjaisen tasavallan kannattaja.

Vaikka tietty tasavaltalainen retoriikka säilyy teoksen yleisilmeenä ja Medici-suvun johtosamaa kiitetään erityisesti teoksen ensimmäisessä osassa, voidaan syyllistyä anakronismiin, jos korostetaan tämän ristiriidan ongelmallisuutta Guicciardinille. Hänen kontekstissaan

ei ollut ainutlaatuisia kirjoittajia *pro-* ja *contra-*argumentteja valtiomuodoista. Guicciardinin tavoin Brandolinus käytti hyväkseen dialogimuotoa esitelläkseen ja puolustaakseen yhteen ja moniin perustuvia hallitsemisen tapoja; Machiavelli ja Francesco Patrizi kirjoittivat erilliset teokset ruhtinaan johtaman ja tasavaltalaisen hallintatavan järjestämisestä. Humanistisessa ilmapiirissä myös tyylinäkökohdat painoivat paljon ja dialogimuotoa käytettiin epäilemättä muussakin tarkoituksessa kuin mielipiteiden kätkemiseksi.

Teoksessa ei välttämättä tarvitse löytää eri valtiomuotoja kohtaan tunnettujen preferenssien välistä jännitettä. Guicciardinin tavoitteena oli poliittinen käytäntö. On selvää, ettei tämä aristokraattinen diplomaatti kannattanut laajapohjaista tasavaltaa, jossa suurella neuvostolla on paljon valtaa. Mutta tällaisen tilanteen synnyttyä oli mieluummin kysyttävä, miten on järkevää kehittää hallintatapa, kuin lähdeävä vaatimaan uutta radikaalia muutosta.

Guicciardinin jääminen toisen aikalaisen varjoon voi osittain johtua siitä, että hän näyttää voittopuolisesti hahmottelevan verraten yksityiskohtaista uudistusohjelmaa Firenzen ajankohtaiseen tilanteeseen, kun taas Machiavellin soveltaa yleistävää kieli miltei välttää suoria viittauksia Firenzeen. Kuitenkin Guicciardini pyrkii pohjaamaan esityksensä empiirisiin yleistyksiin, mikä on mahdollista annetuissa olosuhteissa, ja hänen perusteelliseen tapaansa argumentoida kuuluvat kiinteästi poliittisten voimien ja vaikutusten luonnetta koskevat »lait». Renessanssin aikaan kirjoittava, empiiriaan pohjaava teoreetikko liittää politiikassa vaikuttavat tunteet ja motiivit valtaa ja voimaa koskeviin analyyseihin.

Valtiomuotoa koskevien preferenssien tietty moniselitteisyys ja osittainen muuntuminen ilmentävät Guicciardinin kohdalla kiistatta realismia muussakin mielessä kuin haluna varmistaa oman poliittisen uran jatkuminen. Utopioiden asemasta hänellä ovat käytäntö ja tulokset päämääränä ja poliittiset realiteetit lähtökohdana. Perustelunsa hän ammentaa yleensä historiasta ja empiirisestä havainnoinnista; häntä edeltäneiden humanistien kirjoituksissa oli vielä vakiintunutta kaanonin vedota filosofien arvovaltaan. On sinänsä mielenkiintoista, että Guicciardinin dialogissa vedotaan Marsilio Ficinoon (1433–1499), nimekkääseen renessanssin platonismien edustajaan, sen väitteen tueksi, että yksinvalta edustaa yhtenäisyyttä ja kokonaisuuden etua. Tämä skolastiikan hengen mukainen teesi ei kuitenkaan nauti suurta arvovaltaa: vaikka sitä ei suoraan kiistetty, näkökulma syrjäytyy. Ficinin myötä työnnetään sivuun perinteikäs valtiomuodoista käyty keskustelu.

Kansalaisyliin nojaavan (*popolare*) Firenzen ja aristokraattisesti hallitun Venetsian hallinnasta löydetään suurta yhdenmukaisuutta Guicciardinin dialogissa. Monia aikalaisia miellyttänyt ajatus löytää malli Firenzelle Rooman tasavallassa harjoitetusta hallintatavasta ei ole suosittelava: roomalaisten menestyksen syyksi nousee pikemminkin armeija kuin hallintatapa. Val-

tiota on hallittava eri tavoin eri olosuhteissa, mutta varsinainen kysymys koskee itse valtiomuodon asemasta sen vaikutuksia. Guicciardinin tarjoama uutuus poliittisen terminologian kehittämisessä on se, että hän nosti termin valtiollinen peruste (*ragione della città* tai *degli stati*) valtiomuodon tai hallitsemisen tavan (lähinnä *governo*) sijaan.

Dialogissa vallitsee suuri yksimielisyys hyvien poliittisten vaikutusten päälinjasta: hallinto on hyvä; lakeja noudatetaan; oikeus on kunnialla; toteutetaan kaikkien hyvää; jokaisen arvoasema ja pätevyys saavat asianmukaisen tunnustuksen. Hyvät vaikutukset toteuttavat yksityisen henkilön hyvää – oikeus, turva, vapaus – sekä yhteistä hyvää, loistoa ja arvokkuutta. Yksityiskohtaisista keskusteluista viitattakoon verotuksen periaatteisiin. Lähtökohtana on antiikin ajattelusta tuttu ajatus, että rikkaat tarvittaessa puolustavat valtiota (*città*) ja tuovat sille mahtia; jos enemmistönä olevat köyhät pääsevät päättämään, he luonnostaan säilyttävät rikkaille liian raskaan ja epäoikeudenmukaisen taakan.

Yksityisellä ja julkisella sfäärillä (jaotus on eksplisiittinen) ilmenevät hyvät vaikutukset säteilevät toisiinsa, ja keskustelu hyvistä vaikutuksista on näin keskeisesti johtamassa valtiolliseen perusteeseen. Keskustelijat myöntävät, että hyvät vaikutukset ja valtiollisesta perusteesta lähtevät välttämättömät johtopäätökset voivat olla jännitteisiä suhteessa moraaliin ja hyvään valtioon. Medicien johtoasemaa puoltava puhuja tunnustaa suoraan, ettei politiikassa voida aina noudattaa Jumalan tahtoa ja omaatuntoa, ja tulee myöntäneeksi, että pohjimmiltaan kaikki valtiot perustuvat voimaan. Machiavellin ruhtinaan tavoin hän pitää vallasta syrjäytettyä hallitsijaa vastaan varmimpana keinona miekkaa tai myrkyä, joskin antaa myös muita, lempeämpiä mutta vähemmän turvallisia, vaihtoehtoja. Ulkopolitiikka kulkee ennen sisäpolitiikkaa, ja sota ja olosuhteisiin sovitettu laajeneminen ovat käytännön realiteetteja. Kuitenkin hyvien poliittisten vaikutusten piiriin kuuluu edelleen myös moraalisen ohjauksen antaminen palkinnoin ja rangaistuksin.

Valtiomuoto-terminologia on osittain syrjäytynyt poliittisin keinoin aikaansaatavien hyvien vaikutusten keskeisyyden takia. Toisaalta perinteikäs keskustelu parhaasta valtiomuodosta on täsmentynyt firenzeläiseen kontekstiin, kaupunkivaltioon, joka oli jo vuosisatoja nauttinut tosiasiallisesta vapautestaan, valtiollisesta itsenäisyydestään ja tasavaltalaisesta hallintomuodosta. Guicciardini liikkuu ajankohtaisen firenzeläisen keskustelun kehityksessä, joka koski kysymystä, tulisiko tasavallan rakentua laajalle vai suppealle perustalle (*governo largo* vs. *stretto*).

Tässä teoksessa hän ei käytä termiä, joka viittaa sekoitettuun valtiomuotoon, mikä osaltaan ilmentää hänen irtaantumistaan traditionaalisista valtiomuotoja koskeneista kaavoista. Mutta vallan tarkoituksenmukainen jakaminen kolmen valtapoolin kesken – yksi (*uno; gonfaloniere*), parhaimmisto (*pochi; senaatti*) ja kansa (*molti; suuri neuvosto*) – on teoksen läpikäyvää

problematiikkaa. Machiavellin tavoin Guicciardini on hyvin tietoinen, että yhden valtapoolin tulee tasapainottaa toisen valtaa ja ehkäistä sen äärimmäistä käyttöä, vaikka Alison Brown on epäilemättä oikeassa, ettei kyseessä ole *governo misto* siinä mielessä, että valta pyrittäisiin jakamaan tasan kolmen valtakeskuksen välillä (mt., xxiv).

Suoranaisia tasavaltaa yleisesti puolustavia argumentteja teoksessa on tuskin muita kuin se tuttu ajatus, että kaikille poliittisen hyveen omaaville tulee näin mahdolliseksi antaa panoksensa yhteiselle asialle. Firenzen tilanteessa tasavaltaa puolustaa erityisesti tapa ja traditio: koska firenzeläiset ovat tottuneet vapauteen, vapaa, laajapohjainen hallintotapa on heille luonnollinen. Enemmistön viisaudelle annetaan pieni myönnytys siinä suhteessa, että vaaleissa voidaan päätyä oikeampaan tulokseen, jos osallistujia on paljon.

Tohtori Alison Brownin toimittaman teoksen johdanto ja selitykset heijastavat vankkaa osallisuutta johtavassa renessanssin Firenzen tutkimuksen piirissä. Hänen omat Firenze-tutkimuksensa kohdentuvat 1400-luvun politiikkaan ja Savonarolan ja Machiavellin aikaan. Itse käännös on täsmällinen. Käsitteistä ja termeistä kiinnostunut lukija kokee hyödylliseksi sen, että käännös pyrkii välttämään moderneja termejä ja käsitteitä. Alaviitteissä annetaan monista kiinnostavista termeistä ne vastineet, joita Guicciardini käytti, ja selityksissä informoidaan lukijaa lisää kiistellyistä termeistä ja käsitteistä. Liitteenä olevat keskeisten poliittisten termien selitykset ja henkilöiden esittely lisäävät huomattavasti tämän teoksen arvoa hyvänä johdantona renessanssin Firenzen tasavaltalaiseen ja realistiseen traditioon. Jos on valittava yksi teos johdattamaan modernin poliittisen ajattelun firenzeläisille juurille, tämä teos on epäilemättä onnistunut valinta.

PIRKKO HAAPANEN